

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИГОТОВЛЕННЯ КЛИНОПОДІБНИХ НУКЛЕУСІВ У ПІЗНЬОМУ ПАЛЕОЛІТІ

Статтю присвячено технологічному дослідженню головного призначення «гігантолітів» Новгород-Сіверського і Радомишля, взаємозв'язку рублячих та інших знарядь із клиноподібними нуклеусами, типології мустьєрських «дисків» і природи походження архаїчних знарядь стоянки Радомишль.

Наприкінці 80-х років минулого сторіччя у процесі опрацювання проблеми визначення основних змін у технології обробки каменю під час переходу до пізнього палеоліту на матеріалах ранніх пізньопалеолітичних комплексів Закарпаття (комплекс 2 Королеве 2 та комплекс 1а Королеве 1) виникали спірні моменти щодо типологічного визначення частини скребел і масивних двобічних виробів, які після застосування ремонту було зараховано до клиноподібних нуклеусів і пренуклеусів¹⁻³. Приблизно у той самий період під час опрацювання колекції стоянки Радомишль (Полісся), зарахованої автором розкопок І.Г. Шовкоплясом до ранньої пори пізнього палеоліту⁴⁻⁶, було зроблено декілька складанок нуклеусів, фрагментованих знарядь та пластин, серед яких один виріб заслуговував на особливу увагу. Цей виріб, одна з частин якого до склеювання знаходилася серед мустьєрських «дисків» (рис. 1), після відтворення з фрагментів набув вигляду відомих «гігантолітів» Новгород-Сіверської пізньопалеолітичної стоянки⁷⁻⁹.

«Гігантоліти» із Новгород-Сіверського та їх менші за розмірами аналоги з різних стоянок у свій час були предметом бурхливих суперечок з приводу їх головного функціонального призначення¹⁰⁻¹⁵. І нині їх не залишають без уваги, доповнюючи новими оригінальними інтерпретаційними поясненнями^{16,17}. Про клиноподібний виріб із Радомишля вже неодноразово було згадано у працях, присвячених новим дослідженням «гігантолітів»^{18,19}, але й до сьогодні він не був опублікований автором. Разом з цим проблема виявлення призначення «гігантолітів» виходить далеко за межі спірних моментів класифікації артефактів з двобічною обробкою в пізньопалеолітичних комплексах (сокири? нуклеуси? «дискі»?), які зрештою використовували для зняття пластин. У зв'язку з конференцією, присвяченою 80-річчю видатного дослідника палеоліту — І.Г. Шовкопляса, до кола інтересів якого входила також проблема переходу від раннього до пізнього палеоліту, з'явилася нагода розглянути більш широке коло питань технології і типології ранніх пізньопалеолітичних комплексів. Йдеться про клиноподібні нуклеуси і рублячі знаряддя, про зв'язок техніки двобічної обробки клиноподібних пренуклеусів і так званих дисків, технологію попередньої підготовки нуклеусів до розколювання, взаємозв'язок технології первинного розколювання з середньопалеолітичними типами знарядь у ранніх пізньопалеолітичних комплексах, зокрема на стоянці Радомишль.

Отож повернемося до теми досліджень. У 1936 р. І.Г. Підоплічко відкрив на одній з ділянок незруйнованого культурного шару пізньопалеолітичної стоянки поблизу Новгород-Сіверського три крем'яні вироби, що вразили своїми надзвичайними для середньостатистичних нуклеусів і знарядь розмірами і тому отримали точну і влучну назву — «гігантоліти»²⁰. Сенсаційне на той час відкриття виробів, які не мали аналогій в інших комплексах пізнього палеоліту, їхня двобічна і частково двобічна обробка, великі розміри, подібність до ранньопалеолітичних рубил відіграли вирішальну роль у зарахуванні цих виробів до рублячих знарядь, гіпотетичне призначення яких вбачалось у застосуванні їх для

обробки великих кісток мамонта на стоянках пізнього палеоліту, де навіть такі «гігантські сокири» іноді були відсутні²¹. В усякому випадку, для багатьох археологів термін «гігантоліт» і «сокира» мали синонімічне значення. До вже відомих знахідок додавалися нові, менші за розмірами, але близькі за формою і обробкою, як, наприклад, «сокирка» з Костьонок 1, назва якої говорить сама за себе²². Список аналогій значно доповнив П.І. Борисковський²³, висловивши сумніви з приводу їх призначення. Причиною вагань були так звані різцеві сколи, які спостерігалися на двох «гігантолітах», а також на багатьох інших аналогічних сокироподібних виробках. Функціональне призначення «різцевих» ділянок спростовувалося ймовірним способом закріплення рублячого знаряддя^{24, 25}. Найпростіше пояснення походження «різцевих» сколів наявністю на стоянці відповідних за розміром пластин, що відповідали цим негативам, не було прийнято, хоча цей зв'язок був очевидний^{26, 27}. Також очевидним уявляється погляд М.З. Панічкіної, яка, аналізуючи «гігантоліти», дійшла висновку, що їх форма «виключає ймовірність використання предметів як сокир»²⁸. У принципі, саме М.З. Панічкіна, спираючись на великий фактичний матеріал, археологічні аналогії й логіку розколювання в пізньому палеоліті, блискавично довела прина-

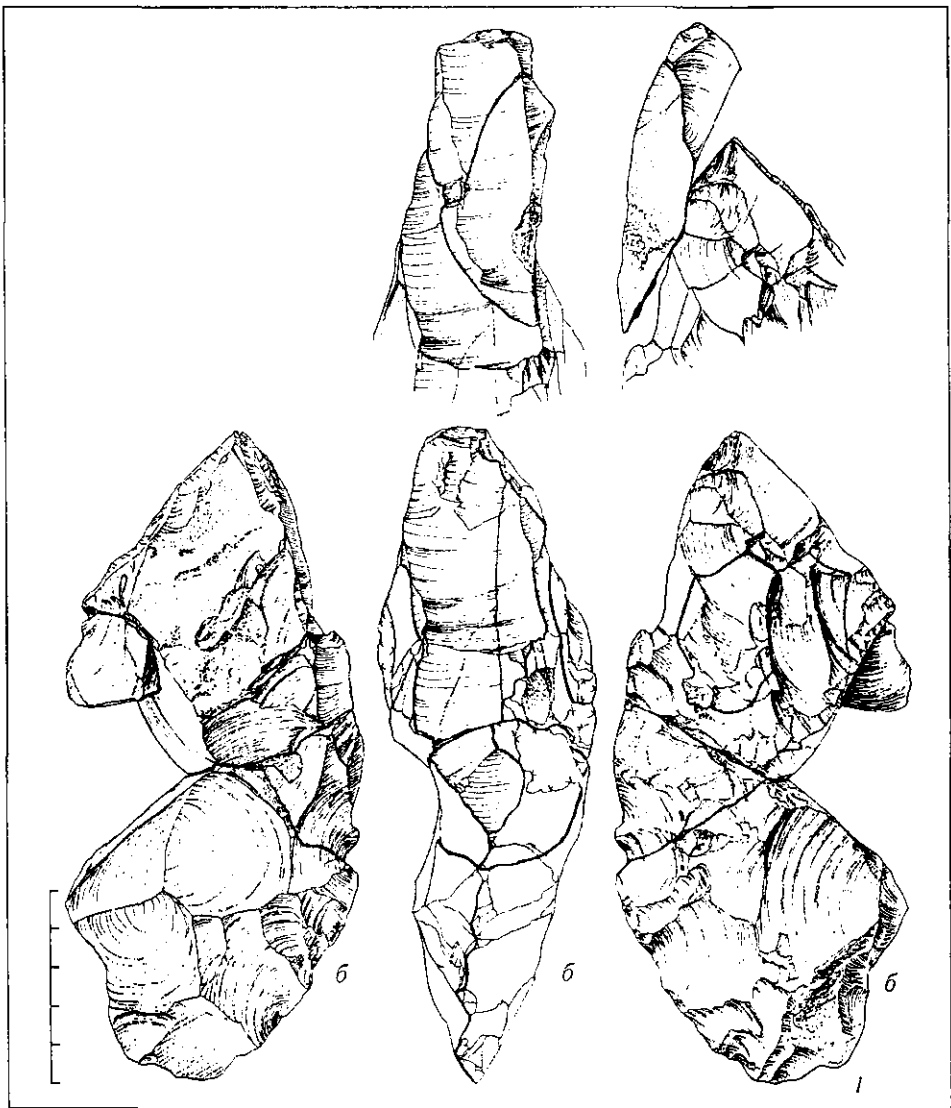

Рис. 1. Радомишль: 1 --- клиноподібний нуклеус-«гігантоліт» (ремонтаж)

лежність «гігантолітів» до клиноподібних нуклеусів, логічно пояснивши призначення клиноподібного загострення цього типу нуклеусів, на відміну від інших типів нуклеусів із торцевим принципом розколювання. Дослідження М.З. Панічкіної значною мірою сприяли уникненню помилок під час класифікації спірних скребел та двобічних виробів комплексу 2 Королеве 2, остаточною крапку у визначенні яких поставив ремонтаж.

Комплекс 2 Королеве 2 (Закарпаття) за сумою техніко-типологічних показників є перехідним від раннього до пізнього палеоліту, а за стратиграфічними позиціями належить до часу одного зі стадіалів раннього вюрму^{29–31}. На основі аналізу матеріалів ремонту і вивчення технології первинного розколювання було зроблено висновки про відсутність застосування в комплексі 2 ранньопалеолітичних стратегій розщеплювання нуклеусів; під час розколювання нуклеусів для пластин використовували головним чином паралельну пізньопалеолітичну техніку розколювання у її біпоздовжньому варіанті; розколювання залишкових плоских нуклеусів мало призматичний характер на всіх етапах утилізації; середньопалеолітичною була тільки традиція індивідуального фасетування відбивних площадок^{32, 33}. Провідний принцип технології розколювання комплексу 2 — навмисне створення реберчастого гребеня і зколювання першої ребристої пластини з метою формування початкової робочої поверхні для отримання пластин³⁴. Витоки цього принципу започатковано у фінальному-мустьєрських леваллуазьких вістрях індустріях Близького Сходу (напр., Кебара, Ізраїль; Тор Фараж, Йорданія) та Центральної Європи (напр., комплекс 2в Королеве 1) із класичною системою виробу типових вістер леваллуа відщепових пропорцій та спрямованою конвергентною стратегією розколювання, яка ґрунтувалася на першочерговому відокремленні так званих пластин «дебордант», що зумовлювало появу конвергентних пластин — відходів оформлення вістер^{35–38}. У перехідних комплексах (Брно-Богуніце, Странска Скала 3 і 3а (нижній комплекс), Словаччина; Бокер Тахтіт, шари 1—3, Ізраїль; Куличівка (нижній комплекс), Україна) леваллуазького шляху переходу до пізнього палеоліту цей принцип, що відбивався у послідовному використанні принципу «реберчастої пластини», стає домінуючим у процесі виробництва леваллуазьких вістер пластинчастих пропорцій з біпоздовжною огранкою, у виробництві яких застосовували паралельну пізньопалеолітичну техніку розколювання у біпоздовжньому варіанті^{39–41}. У комплексі 2 Королеве 2 ребристі гребені на нуклеусах формували за допомогою однієї чи двобічного крайового оббиття, почасти з подальшим вирівнюванням краю шляхом ретушування. Клиноподібні нуклеуси комплексу 2, окрім напрямного ребра, яке відколювали першим на початку розщеплювання, мали також тильне та нижнє ребра (рис. 2, 1; 3, 1). Як уже зазначалось, у колекції комплексу 2 було репрезентовано спірні предмети, спочатку зараховані до середньопалеолітичної групи виробів. Розгляд однієї зі складанок двох пластин з негативами двобічної обробки на латеральних краях та загостренням у нижній частині (рис. 2, 1, а, б) дав змогу зарахувати два інші вироби до клиноподібних форм і класифікувати один із них як спрацьований клиноподібний нуклеус (рис. 2, 1в), а інший — як клиноподібний пренуклеус (рис. 2, 2). Справжнє призначення останнього, незважаючи на привабливу «сокироподібну» форму, було виявлено також унаслідок аналізу ще однієї складанки, у якій залишковий клиноподібний нуклеус було відтворено завдяки з'єднанню з двох частин, одну з яких спочатку було зараховано до скребел⁴². Ремонтаж цього нуклеуса дав змогу простежити послідовність утилізації вузької андезитової конкреції, яку після однієї сплюснення, навмисного утворення і відокремлення ребра розколювали поздовжньо за стрілкою годинника як підциліндричний нуклеус. Невдале розщеплювання робочої поверхні призвело до сплюснення іншого боку і утворення підклиноподібної форми, доповненої на залишковій стадії утилізації штучним ребром на тильній поверхні. Фрагментація цього підклиновидного нуклеуса, ймовірно, була пов'язана з відтворенням напрямного ребра на робочій поверхні після появи заломів. Утворення ребра у нижній частині тильної поверхні не можна пов'язувати з рублячою функцією, тому що в колекції, окрім клиноподібних форм у групі ранньопалеолітичних тишів, наявні виразні рублячі

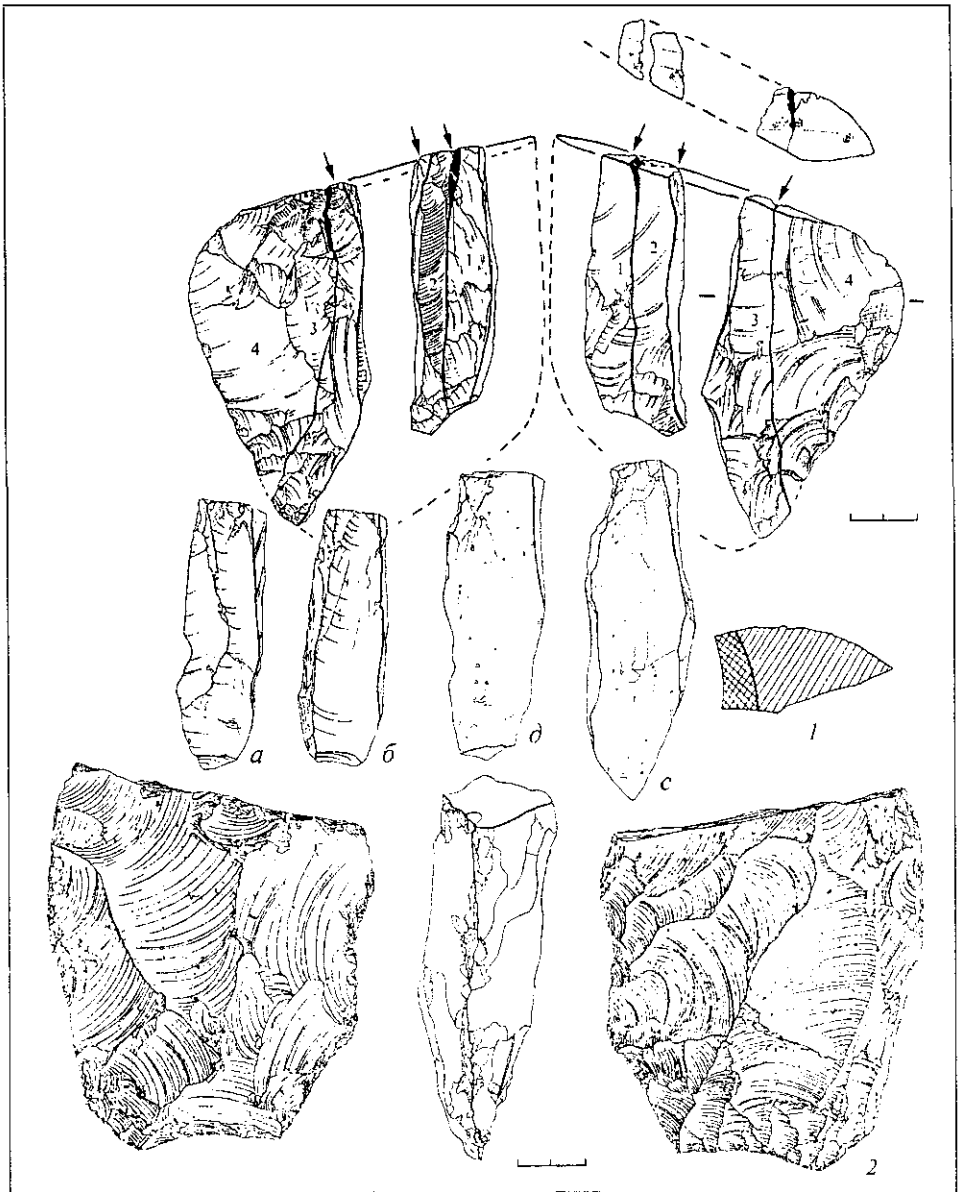

Рис. 2. Королеве 2, комплекс 2: 1 — реконструкція клиноподібного нуклеуса, 2 — клиноподібний пренуклеус

знаряддя⁴³. Одне з таких знарядь на масивній реберчастій пластині завдовжки 26 см (незважаючи на великі розміри, цю окрему пластину не можна пов'язати з клиноподібними «гігантолітами») має еталонні характеристики рублячого знаряддя, що може допомогти під час аналізу взаємозв'язаних чи взаємовключених зовнішніх типологічних ознак клиноподібних нуклеусів і сокироподібних знарядь (рис. 3, 2).

Саме таку оригінальну типологічну назву, як «сокири-нуклеуси», застосовує С.Ю. Гіря, один із провідних дослідників палеотехнологій, для визначення окремої складанки з Костьонк 1, невеликих клиноподібних форм із Костьонк 1, Авдєєва, і, безумовно, припускає її для «гігантолітів» Новгород-Сіверського і складанки з Радомишля у підрозділі монографії, присвяченої, як не дивно, проблемі виготовлення великих пластин у пізньому палеоліті⁴⁴. Наведемо цитату зі згаданої праці: «Суперечки про те, що являють собою ці вироби — сокири чи нуклеуси? — у всякому разі, для індустрії Костьонк. повинні бути закінчені,

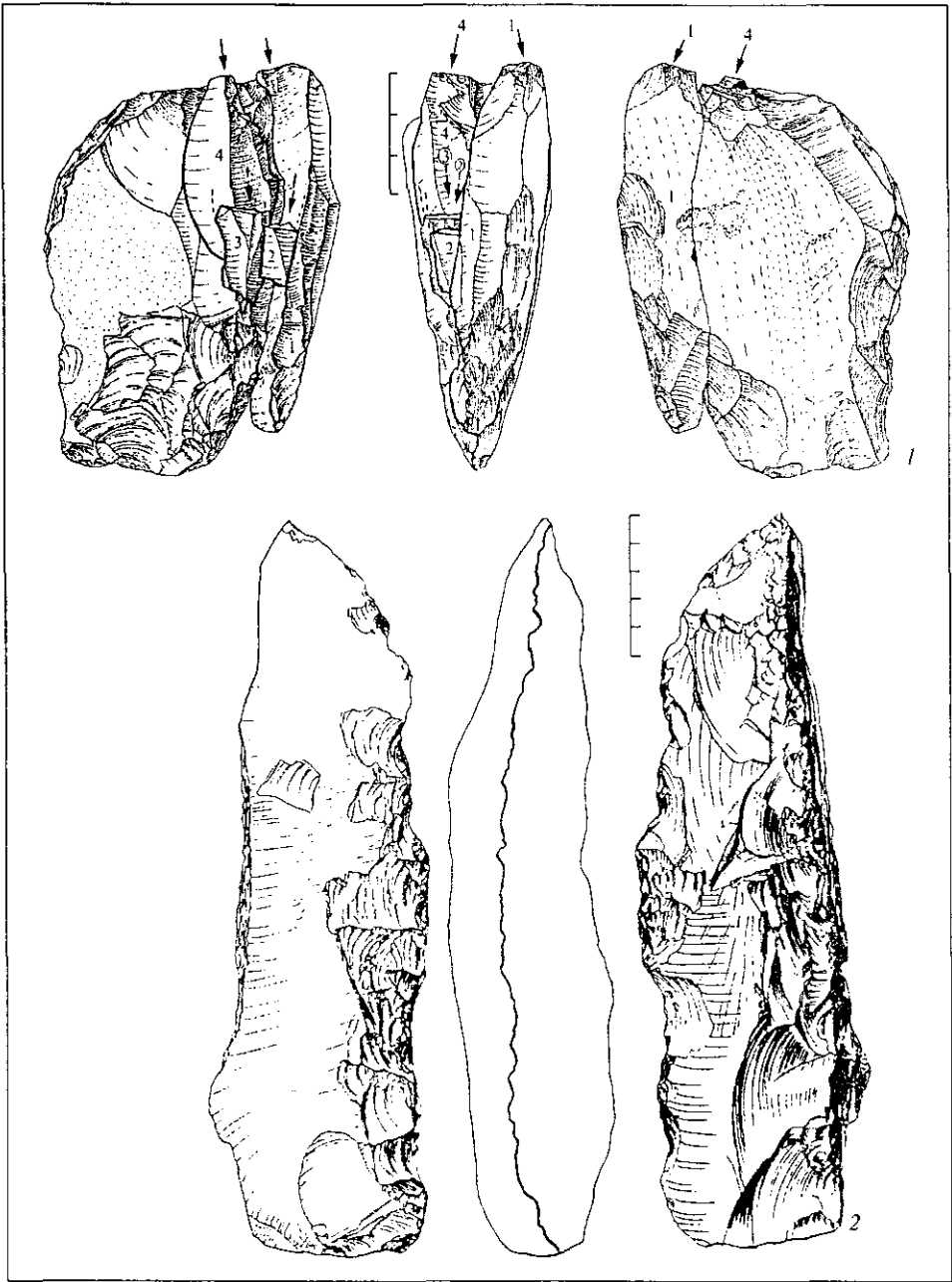

Рис. 3. Королєве 2, комплекс 2: 1 — клиноподібний нуклеус (ремонтаж), 2 — сікач

тому що відзначена вище (у праці. — *Прим. автора*) складанка-нуклеус... окрім форми «гігантолїта» має ті самі сліди використання, розташовані в тій самій частині виробу, що й у «сокири» з першого (старого) житлового комплексу. Отож це той самий випадок, коли вдалося точно встановити: спочатку цей виріб використовувався в роботі, а потім із нього ж сколювались пластини, це і знаряддя, і нуклеус»⁴⁵. Проте це ще не все: «встановлено, що «сокирка» і подібні їй форми з першого шару Костьонк використовувались для копання землі (отож це були не сокири, а скоріше, мотики), що... «не протирічить їхньому наступному використанню як нуклеусів»⁴⁶??? Далі за текстом іде опис послідовності розщеплювання у біпоздовжньому напрямі з двох площадок, одна з яких, на думку автора, була «утворена лише в останню мить»⁴⁷ як наслідок «боротьби з заломами»⁴⁸. Ну що ж, спробуємо розібратися з наведеною системою доказів у

контексті зв'язку цієї складанки з «гігантолітами» — клиноподібними нуклеусами, а також їх цільовим призначенням. Наявність двох площадок на складанці з Костьонок 1 значно знижує її значення з погляду відношення до «сокир-нуклеусів», оскільки на біпоздовжніх нуклеусах їх готували, як правило, до розколювання. Пояснення походження другої площадки виникненням заломів і «боротьбою з ними» уявляється нам як вельми слабкий аргумент. Де знаходяться сліди від копання, для нас незрозуміло, тому що клиноподібна частина і реберчасті пластини в складанці відсутні. Немає і самого нуклеуса. Як свідчить практика, двобічна обробка ребра і бокових сторін трапляється внаслідок підготовки будь-яких типів нуклеусів, а не тільки клиноподібних. Навпаки, «гігантоліт» 2 із Новгород-Сіверського має тільки однобічну поздовжню обробку робочого і протилежного краю. Отже, щоб довести приналежність складанки з Костьонок 1 до «сокир-нуклеусів», треба доповнити її клиноподібною частиною чи нуклеусом, чи, вибачте, бути безпосереднім свідком розколювання. Із трасологічними доказами використання деяких виробів із Костьонок 1 як мотик сперечатися важко, але ще важче уявити собі повний збіг процесу формоутворення мотик і клиноподібних нуклеусів чи дуже обережне використання знарядь, передбачаючи їхнє подальше використання у вигляді нуклеусів.

Зв'язок складанки з клиноподібними формами здається нам сумнівним. Проте наявність слідів застосування на «сокирці» із Костьонок 1 аж ніяк не свідчить про первинність цієї функції. Ще сумнівнішим виглядає зв'язок «сокир-нуклеусів» із рублячою функцією. Ні на клиноподібних нуклеусах з комплексу 2 Королеве 2, ні на «сокирках» із Костьонок 1 і Авдєєво, ні на «гігантолітах» із Новгород-Сіверського й Радомишля не спостерігаються видимі сліди, характерні для рублячих знарядь⁴⁹, сліди, які можна побачити неозброєним оком, як на зазначеній пластині-сікачі та інших рублячих знаряддях із комплексу 2 Королеве 2. Неможливість зняття пошкодженого рублячого леза як прямого не потребує коментарів. Якщо навіть уявити варіант використання рублячого знаряддя як нуклеуса, то воно потребувало б чи істотного переоформлення, що, безумовно, «з'їло» б сліди роботи, чи, щонайменше, — вельми «ніжного» обходження.

В усякому разі клиноподібний виріб із Радомишля, який за формою та обробкою найбільш близький до «гігантолітів» із Новгород-Сіверського, ми не можемо визначити інакше як клиноподібний нуклеус. Приєднана до робочої поверхні пластини з негативами попередніх сколів свідчить тільки про процес розколювання з метою одержання пластин (рис. 1). Перед відокремленням цієї пластини першою з нуклеуса було знято двобічну реберчасту пластину. Виходячи з цього прикладу можна говорити про спеціальне утворення форми, звичайної для клиноподібних нуклеусів цього та інших пізньопалеолітичних комплексів, про підготовку та відокремлення передусім прямого ребра, звичайну підготовку нуклеусів для розколювання у пізньому палеоліті. Отже, проста складанка Радомишля, як ніщо інше, просто пояснює призначення «гігантолітів» Новгород-Сіверського у вигляді клиноподібних нуклеусів і пренуклеусів.

Двобічну та однобічну підготовку прямого ребра відмічено на численних ребристих пластинках Радомишля, помітно на різноманітних пренуклеусах, а також на так званих дисках, помилковість зарахування яких до середньопалеолітичних виробів аргументовано довів Ю.Е. Демиденко⁵⁰. Підтверджуючи цей погляд, можна додати, що наявність клиноподібних «дисків» і неутілізованих пренуклеусів пов'язана насамперед з помилками на початку розколювання. Усупереч останнім розробкам концепції переходу до пізньопалеолітичної технології, пов'язаної, з погляду Є.Ю. Гирі та П.Є. Нехорошева, з переходом до «нової техніки зколювання»⁵¹, можна констатувати, що, незважаючи на безумовний, але вибіркового характеру використання цього «ноу-хау», ні в Радомишлі, ні в інших відомих нам з фондів Археологічного музею ІА НАН України матеріалах стоянок пізнього палеоліту техніка «ребристої пластини» нікуди не зникла. За логікою попередньої підготовки нуклеусів у пізньому палеоліті формування реберчастого профілю на робочій поверхні пов'язане з потребою утворення початкової робочої поверхні у вигляді першого поздовжнього негативу з двома паралельними ребрами, що є основою подальшого одержання паралельних пла-

стин. Існує тільки два абсолютно конкретні, а не абстрактні⁵² шляхи утворення цієї поверхні на пренуклеусах. Перший так чи інакше пов'язаний з відокремленням ребра у вигляді підготовленої реберчастої пластини або природної реберчастої пластини, чи пластини з рельєфним ребром, створеним білатеральною підготовкою (нуклеуси типу Гран-Прессіньї, типу Біаш, які не показові для пізнього палеоліту). Другий шлях, пов'язаний з відокремленням першої пластини з будь-якої неробочої поверхні, чому не мав широкого розповсюдження в пізньому палеоліті. Інакше кажучи: немає площадки — немає розколювання, немає початкової робочої поверхні — немає нуклеуса. «Диски» і пренуклеуси Радомишля з підготовленими площадками і пробними дуже короткими негативами, направленими до ребра, — пряме цьому свідчення.

Отже, дані ремонту комплексу 2 Королеве 2 і Радомишля свідчать про навмисне виготовлення клиноподібних нуклеусів для виробництва пластин. Двобічне, частково двобічне і однібічне оббиття клиноподібних і підклиноподібних нуклеусів застосовували для використання найоптимальнішої форми за умови спрощеного сколювання пластин із звуженої з двох боків поверхні. Розщеплювання цього універсального і незалежно винайденого типу нуклеуса в пам'ятках пізнього палеоліту починали з відокремлення першої реберчастої пластини. Двобічно оббиті преформи нуклеусів неклиноподібної форми і перші-ліпші пластини великих розмірів не можна безумовно пов'язати з «гігантолітами» Новгород-Сіверського — типологічно клиноподібними пренуклеусами.

У Радомишлі простежено повне панування паралельної пізньопалеолітичної техніки первинного розколювання за постійного використання пізньопалеолітичного принципу відокремлення реберчастої пластини для формування початкової робочої поверхні і вибіркового використання пізньопалеолітичної техніки сколювання.

Відсутність у колекції Радомишля дійсних мустьєрських «дисків» і, до речі, середньопалеолітичних засобів розколювання дає підстави висловити думку про відсутність зв'язку в одержанні заготовок для знарядь псевдомустьєрського вигляду з будь-якими ранньопалеолітичними традиціями, а також про відсутність підстав для сумнівних пошуків витоків цих традицій в типовому чи нетиповому мустьє⁵³, не кажучи вже про акультурацію. За напівфабрикати для архаїчних знарядь Радомишля правильні скелі — відходи розколювання паралельних нуклеусів. Між пізньопалеолітичною технологією Радомишля і технологією будь-якої середньопалеолітичної індустрії лежить прірва, яка може бути «заповнена» тільки перехідною пам'яткою, відносно близькою за часом, територією і техніко-типологічними рисами, можливо, типу Кулічівки (нижній комплекс)⁵⁴. На завершення, неможливо залишити поза увагою безпідставну заяву про «дуже незвичайну оріньякську традицію» Радомишля⁵⁵ за відсутності на пам'ятці типово оріньякських форм і наявності звичайних пізньопалеолітичних пластин різних розмірів (великих, середніх і малих), а також звичайних пізньопалеолітичних знарядь на пластинах і відщеплах (скребачок, різців, вістрів, проколок).

¹ Usik V.I. Переход от раннего палеолита к позднему по материалам памятников Закарпатья (по данным ремонта); Автореф. дис... канд. ист. наук. — Новосибирск, 1990. — 19 с.

² Gludilin V.N., Demidenko Yu.E. Upper Palaeolithic stone tool complexes from Korolevo // Anthropologie (Brno). — 1989. — Т. XXVII/2-3. — С. 143—178.

³ Usik V.I. Korolevo — transition from Lower to Upper Palaeolithic according to reconstruction data // Anthropologie (Brno). — 1989. — Т. XXVII/2-3. — С. 179—212.

⁴ Шовкопляс І.Г. Палеолітична стоянка Радомишля (попереднє повідомлення) // Археологія. — 1964. — С. 89—102.

⁵ Шовкопляс І.Г. Радомишльська стоянка — пам'ятник початкової пори пізнього палеоліта // Стратиграфія і періодизація палеоліта Восточної і Центральної Європи. — М., 1965. — С. 104—116.

⁶ Шовкопляс І.Г. До питання про характер розвитку культури пізнього палеоліту (на матеріалах Української РСР і сусідніх територій) // Археологія. — 1969. — 22. — С. 33—36.

⁷ Підоплічко І.Г. Дослідження палеоліту в УРСР // Палеоліт і неоліт України. — К., 1941а (надр. у 1947). — Т. I. — С. 23—26.

⁸ Підоплічко І.Г. Пізньопалеолітична стоянка Новгород-Сіверськ. Звіт про розкопки 1936—1938 рр. // Палеоліт і неоліт України. — Т. I. — К., 1941б (надр. у 1947). — С. 65—106.

⁹ Підоплічко І.Г. Кремневые «гигантолиты» из Новгород-Северска // МИА. — 1941. — № 2. — С. 26—36.

¹⁰ Борисковский П.И. Палеолит Украины // МИА. — 1953. — № 40. — С. 291—299.

¹¹ Паничкина М.З. Палеолитические нуклеусы // Археол. сборник ГЭ. — Л., 1959а. — Вып. 1. — С. 57—77.

¹² Паничкина М.З. О двух типах верхнепалеолитических нуклеусов (так называемых нуклеусах-скребках и гигантолитах) // КСИИМК. — 1959б. — № 75. — С. 57-62.

¹³ Паничкина М.З. О двух типах верхнепалеолитических нуклеусов. II. Гигантолиты // КСИИМК. — 1959в. — № 76. — С. 3—9.

¹⁴ Ефименко П.П. Первобытное общество. — К., 1953. — С. 433, 454.

¹⁵ Семенов С.А. Топор в верхнем палеолите // КСИИМК. — 1950. — Вып. XXXI. — С. 168.

¹⁶ Гиря Е.Ю. Технологический анализ каменных индустрий. Методика микро-макро-анализа древних орудий труда. — СПб., 1997. — Ч. 2. — С. 115—122.

¹⁷ Giria Y., B. Bradley. Blade technology at Kostenki 1/1, Avdeev and Zaraysk // Восточный гравитт. — М., 1998. — С. 193.

¹⁸ Гиря Е.Ю., Нехорошев П.Е. Некоторые технологические критерии археологической периодизации каменных индустрий // Рос. археология. — М., 1993. — № 4. — С. 13.

¹⁹ Гиря Е.Ю. Технологический анализ... — С. 118.

²⁰ Підоплічко І.Г. Указ. соч. — 1941.

²¹ Підоплічко І.Г. Вказ.праця. — 1941б. — С. 88 - 89.

²² Ефименко П.П. Костенки I. — М.: Л., 1958. — С. 280 --283.

²³ Борисковский П.И. Указ. соч. — С. 296.

²⁴ Підоплічко І.Г. Указ.соч. — С. 29.

²⁵ Семенов С.А. Первобытная техника // МИА. — 1957. — № 54. — С. 154.

²⁶ Воеводский М.В. Новая палеолитическая стоянка на р.Сейм // БКНЧП. — 1949. — № 14. — С. 132—137.

²⁷ Гвоздовер М.Д. О раскопках Авдеевской палеолитической стоянки в 1947 году // КСИИМК. — 1950. — Вып. 31. — С. 23.

²⁸ Паничкина М.З. Указ.соч. — 1959а. — С. 73—74.

²⁹ Демиденко Ю.Э. Начальный этап позднего палеолита Карпато-Балканского региона: Автореф. дис. ... канд. ист. наук. — Новосибирск, 1990. — 18 с.

³⁰ Gladilin V.N. The Korolevo Palaeolithic site: research, methods, stratigraphy // Anthropologic (Brno). — 1989. — Т. XXVII/2-3. — P. 93—103.

³¹ Gladilin V.N., Demidenko Yu.E. — Ibid.

³² Усик В.И. Указ. соч. — 1990. — С. 13.

³³ Usik V.I. Op. cit. — P. 204.

³⁴ Усик В.И. Реберчатые пластины как индикатор позднепалеолитической техники первичного расщепления // Актуальные проблемы историко-археологических исследований: Тез. докл. — Киев, 1987. — С. 163—164.

³⁵ Усик В.И. Указ. соч. — 1990. — С. 16.

³⁶ Usik V.I. — Ibid. — 1989. — P. 207—211.

³⁷ Demidenko Y.E., Usik V.I. The Problem of changes in Levallois technique during the technological transition from the Middle to Upper Palaeolithic // Paleorient (Paris). — 1993а. — Vol. 19/2. — P. 5—15.

³⁸ Demidenko Yu.E., Usik V.I. Establishing the potential evolutionary technological possibilities of the «Point» Levallois-Mousterian: Korolevo 1 site — complex 2-b in the Ukrainian Transcarpathians // H.L.Dibble and O.Bar-Yosef (eds.). The Definition and Interpretation of Levallois Technology. — 1995. — Madison: Prehistory Press. — P. 439—454.

³⁹ Демиденко Ю.Э., Усик В.И. Техника леваллуа в позднем палеолите // Проблемы первобытной археологии Северного Причерноморья: Тез. докл. конф. — Херсон, 1990. — Ч. 1. — С. 4—6.

⁴⁰ Demidenko Yu.E., V.I. Usik. On the lame a crete technique in the Palaeolithic // European Prehistory (Liege). — 1993b. — Vol. 4. — P. 33—48.

⁴¹ Demidenko Yu.E., Usik V.I. On the Levallois technique in the Upper Palaeolithic // L.Banes, J.K. Kozlowski (eds). Actes du XII Congr. Int. des Sci. Prehistoriques. — Bratislava, 1993. — P. 239—242.

⁴² Usik V.I. Korolevo — transition... — P. 188. — Fig. 8.

⁴³ Gladilin V.N., Demidenko Yu.E. Upper Palaeolithic stone... — P. 156—159.

⁴⁴ Гиря Е.Ю. Технологический анализ... — С. 116—122.

⁴⁵ Гиря Е.Ю. Там же. — С. 118.

⁴⁶ Гиря Е.Ю. Там же. — С. 118—119.

⁴⁷ Гиря Е.Ю. Там же. — С. 121.

⁴⁸ Гиря Е.Ю. Там же. — С. 120.

⁴⁹ Матюхин А.Е. Орудия раннего палеолита // Технология производства в эпоху палеолита. — Л., 1983. — С. 134—187.

⁵⁰ Демиденко Ю.Э. Некоторые вопросы классификации каменной индустрии и хронологии Радомышльского позднепалеолитического поселения // Актуальные проблемы историко-археологических исследований: Тез. докл. — Киев, 1987. — С. 43—44.

⁵¹ Гиря Е.Ю., Нехорошев П.Е. Некоторые технологические критерии... — С. 12--13.

⁵² Гиря Е.Ю. Технологический анализ... — С. 77—79.

⁵³ Cohen V.Yu., Stepanchuk V.N. Late Middle and Early Upper Paleolithic Evidence from the East European Plain and Caucasus: A new look at variability, interactions and transitions // J. World Prehistory. — 1999. — 13(3). — P. 286.

⁵⁴ Демиденко Ю.Э. Некоторые вопросы... — С. 44.

⁵⁵ Cohen V.Yu., V.N. Stepanchuk. Op. cit. — P. 286.

Одержано 28.04.01

В.И. Усык

ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИЗГОТОВЛЕНИЯ КЛИНОВИДНЫХ НУКЛЕУСОВ В ПОЗДНЕМ ПАЛЕОЛИТЕ

Конкретные данные ремонтажа и анализ технологии первичного расщепления камня комплекса 2 Королево 2 и стоянки Радомышль дают новые доказательства преднамеренного формообразования клиновидных нуклеусов (в том числе «гигантолитов») исключительно для производства пластин. Расщепление этих, как и других, позднепалеолитических нуклеусов начиналось после отделения первой реберчатой пластины, которая обеспечивала образование начальной рабочей поверхности. Изучение системы подготовки и расщепления нуклеусов в позднем палеолите позволяет согласиться с мнением Ю.Э. Демиденко о неправомерности отнесения части пренуклеусов стоянки Радомышль к мустьерским дисковидным нуклеусам, а также высказать мнение об отсутствии в типологически неориньякском комплексе Радомышль связи псевдомустьерских орудий с раннепалеолитическими традициями.

V.I. Usik

TECHNOLOGICAL ASPECTS OF MANUFACTURE OF WEDGE-SHAPED CORES IN UPPER PALEOLITHIC

Specific data of the refitting and the analysis of the primary reduction technology of stone from the complex II, Korolevo II and Radomyshl sites give us the new arguments of premeditated forming of wedge-shaped cores (including the «gigantoliths») exclusively for the blade production. The reduction of these cores and also of another Upper Paleolithic cores began after the removing of the first crested blade from the pre-cores, which provided the easiest way of the creation of the initial working surface. The investigation of the system of preparation and the reduction of the cores in the Upper Paleolithic allows us to agree with the Y. Demidenko's opinion about the wrong classification of the part of the cores from Radomyshl site as the Mousterian discs and also to draw the conclusion about missing of connection between the pseudo-Mousterian tools and Early Paleolithic traditions in typologically non-Aurignacian site of Radomyshl.